

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

11 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Załucki (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Kamil Zaradkiewicz

SSN Dariusz Pawłyszcz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 11 kwietnia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Z. A.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 24 października 2018 r., VI ACa 741/17,

w sprawie z powództwa Gminy Nowy Dwór Mazowiecki - następcy prawnego Z. A.

przeciwko Bankowi S.A. w G.

o ustalenie nieważności umowy,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Dariusz Pawłyszcz

Mariusz Załucki

Kamil Zaradkiewicz

UZASADNIENIE

Powódka Z. A. domagała się stwierdzenia nieważności umowy kredytu hipotecznego, wskazując na jej sprzeczność umowy z art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – *Prawo bankowe* i z ogólnymi zasadami prawa cywilnego, a ewentualnie na sprzeczność wskazanych postanowień umownych mówiących o przeliczeniach walutowych przy wypłacie kredytu.

Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie wyrokiem z 17 lutego 2017 r. oddalił powództwo, ustalwszy że:

23 kwietnia 2008 r. powódka zawarła z Bankiem S.A. w G. umowę kredytu w kwocie 181 523,99 zł, indeksowanego kursem CHF. Zgodnie z wówczas obowiązującymi przepisami prawa, w tym przypadku nie miała zastosowania ustawa z 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim, ponieważ kredyt przekraczał kwotę 80 000 zł. W załączonym piśmie powódka potwierdziła, że została jej przedstawiona oferta kredytu hipotecznego Banku w złotych polskich oraz że wybrała kredyt w walucie obcej, będąc poinformowana o ryzyku związanym z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej i ryzyku stopy procentowej w przypadku kredytów o zmiennej stopie procentowej.

Kredyt ten był przeznaczony na spłatę zobowiązań powódki z tytułu kredytu hipotecznego, bankowego i gotówkowego w Bank S.A. oraz kredytów gotówkowych w bankach: Bank1 S.A. i Bank 2 S.A., a także na cele konsumpcyjne. Spłata tego kredytu z odsetkami miała nastąpić w 264 równych miesięcznych ratach, na zasadach określonych w § 10 umowy. Strony określiły, że całkowity koszt kredytu na dzień sporządzenia umowy wynosi 108 429,65 zł i zastrzegły, że podana kwota nie uwzględnia ryzyka kursowego.

Ponadto kredytobiorczyni oświadczyła, że postanowienia umowne zostały z nią uzgodnione indywidualnie, znane jest jej ryzyko występujące przy kredytach indeksowanych kursem waluty obcej, wynikające ze zmiany kursu waluty obcej, do której jest indeksowany oraz ryzyko wynikające ze zmiany stopy procentowej kredytu.

W wyniku połączenia w trybie art. 492 § 1 pkt 1 k.s.h. pozwany Bank5 S.A. z siedzibą w G. jest następcą prawnym Bank S.A.

W połowie 2011 r. Z. A. zaprzestała spłaty kredytu w pełnej wysokości, później od lutego do października 2012 r. spłacała po 1.000 zł, a następnie zupełnie przestała spłacać raty kredytu i do dnia wyrokowania takich rat nie uiszczala.

11 stycznia 2012 r. Bank 5 S.A. wystawił bankowy tytuł egzekucyjny z tytułu kredytu w wysokości 307 661,97 zł, któremu Sąd Rejonowy w Nowym Dworze Mazowieckim postanowieniem z 14 lutego 2012 r. nadał sądową klauzulę wykonalności.

Pismem z 19 września 2013 r. Bank 5 S.A. zawiadomił powódkę o złożeniu do Sądu Rejonowego w Nowym Dworze Mazowieckim wniosku o przejęcie na własność po drugiej bezskutecznej licytacji należącej do niej nieruchomości.

Z.A. w piśmie z dnia 3 października 2013 r. skierowanym do Banku S.A. odpowiedziała oświadczeniem o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu wskazując, że zawierając umowę z 23 kwietnia 2008 r. nie została poinformowana przez pracownika banku o skutkach zaciągnięcia kredytu w CHF ani o możliwości ubezpieczenia kredytu na wypadek śmierci, inwalidztwa, utraty pracy, ani też o stopniu ryzyka wynikającego z zaciągnięcia tzw. kredytu walutowego.

31 lipca 2014 r. Z. A. wniosła pozew o pozbawienie wykonalności bankowego tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w sądową klauzulę wykonalności. Sprawa ta została przekazana Sądowi Okręgowemu Warszawa-Praga w Warszawie. Postępowanie w tej sprawie zostało zawieszone na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. do czasu zakończenia postępowania w niniejszej sprawie.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo przyjmując brak interesu prawnego po stronie powódki. Przypomniał, że interes prawny nie występuje, gdy możliwe jest wniesienie powództwa o zasądzenie świadczenia, a zatem w sytuacji, w której powód może wystąpić z powództwem dalej idącym i na innej drodze osiągnąć w pełni ochronę swoich praw. Sąd podkreślił, że powódka nie zgłosiła w niniejszej sprawie żądania ewentualnego o świadczenie lub ukształtowanie prawa.

W toku procesu w niniejszej sprawie powódka złożyła kolejne oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli w postaci zawarcia umowy kredytu z 23 kwietnia 2008 r., powołując się na błąd odnośnie

całkowitego kosztu kredytu. Sąd Okręgowy wskazał, że oświadczenie to zostało złożone po terminie zawitym, określonym w art. 88 § 2 k.c.

Sąd ustalił, że powódka dowiedziała się o błędzie w listopadzie 2012 r., po wszczęciu postępowania egzekucyjnego, w konsekwencji czego uznał, że z końcem listopada 2013 r. uprawnienie powódki do uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli wygasło.

Sąd ocenił, że kwestia zastosowania odpowiednich przeliczników przy spłacie kredytu powinna być objęta żądaniem pozwu o świadczenie. Wyrok stwierdzający nieważność umowy (w całości lub w części) nie kreuje bowiem zasad rozliczania. Przyjął również, że powódka nie mogła powoływać się na niedookreśloność wysokości świadczeń umownych, skoro przed wszczęciem procesu w niniejszej sprawie nie skorzystała z możliwości powstałej po dniu 26 sierpnia 2011 r., na skutek zmiany przepisu art. 69 ustawy – Prawo bankowe po wejściu w życie art. 4 i 5 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw.

Wyrokiem z 24 października 2018 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelację powódki, podzieliwszy ocenę Sądu pierwszej instancji w przedmiocie braku interesu prawnego po stronie powódki. Wskazał bowiem, że powódce w zakresie niespłaconej części kredytu przysługuje dalej idące roszczenie o ukształtowanie stosunku prawnego wywodzone z art. 69 *Prawa bankowego* w brzmieniu utrwalonym po 2011 r.

Wywiedziona przez powódkę skarga kasacyjna została oparta na zarzucie naruszenia przez Sąd drugiej instancji następujących przepisów prawa materialnego:

- art. 189 k.p.c. poprzez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu zasady, iż interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie nie zachodzi, gdy zainteresowany może uzyskać zaspokojenie swoich praw w drodze powództwa o świadczenie;

- art. 69 ust. 2 pkt 4a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. *Prawo bankowe*, w zw. z art. 385¹ k.c. poprzez błędną wykładnię, skutkującą uznaniem, iż uchwalając ten przepis, ustawodawca wprowadził narzędzie prawne pozwalające wyeliminować z obrotu postanowienia umowne zawierające niejasne reguły przeliczania należności

wynikających z kredytów indeksowanych i denominowanych, zarówno na przyszłość, jak i w odniesieniu do wcześniej zawartych umów w części, która pozostała do spłacenia, eliminując tym samym abuzywność tego rodzaju klauzul;

- art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 358¹ § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe poprzez jego niezastosowanie i brak stwierdzenia nieważności umowy kredytu;

- art. 385¹ k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 Prawa bankowego poprzez ich niezastosowanie, skutkujące brakiem uznania, że klauzula zawarta w § 7 ust. 2 zd. 4 oraz § 10 ust. 8 umowy kredytu stanowiła niedozwolone postanowienie umowne.

Powódka w konsekwencji wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi odwoławczemu oraz rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniósł m.in. o jej oddalenie i rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

W toku postępowania kasacyjnego powódka zmarła. W jej miejsce do sprawy wstąpił następca prawny – Gmina Nowy Dwór Mazowiecki.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się zasadna co do zarzutu naruszenia art. 189 k.p.c., którego uwzględnienie zwolniło Sąd Najwyższy od badania pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej. Zauważyć trzeba jednak, iż w ostatnim czasie do Sądu Najwyższego wpłynęło wiele spraw odnoszących się do problemów prawnych opisanych przez skarżącą, i w tym zakresie, aktualnie ukształtowała się już bogata linia orzecznicza, uwzględniająca również bogaty dorobek judykatury TSUE.

Co do zarzutu podniesionego przez skarżącą należy zauważyć, że w przyjmowanym stanowisku w Sądzie Najwyższym podnosi się, że powód zachowuje interes prawny w zgłoszeniu powództwa o ustalenie nieistnienia (nieważności) stosunku prawnego, jeżeli mimo przysługującego mu powództwa, na podstawie spornego stosunku prawnego ze stosunku tego wynikają inne, dalej idące skutki, których dochodzenie w drodze powództwa o zapłatę nie jest możliwe lub aktualne. W takich stanach faktycznych jedynie powództwo o ustalenie nieistnienia

tego stosunku prawnego może w pełny sposób zaspokoić interes prawny powoda, zapobiec potencjalnym sporom między stronami na przyszłość, a zatem w definitywny sposób rozstrzygnąć niepewną sytuację prawną związaną ze spornym stosunkiem prawnym (zob. wyrok SN z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22).

Przesłankowa ocena danego stosunku prawnego, dokonywana w ramach powództwa o zasądzenie świadczenia lub jego części, nie wiąże sądu orzekającego w kolejnej sprawie dotyczącej innych świadczeń wynikających z tego samego stosunku prawnego. Rzecz bowiem w tym, że wynikająca z art. 365 § 1 k.p.c. moc wiążąca wyroku nie tworzy stanu związania innych sądów ustaleniami faktycznymi lub ocenami prawnymi, które legły u podstaw wydanego wcześniej orzeczenia dotyczącego tego samego stosunku prawnego. Przywołany przepis dotyczy wyłącznie ściśle rozumianego przedmiotu rozstrzygnięcia, wyrażonego w sentencji zapadłego w sprawie orzeczenia (zob. szerzej wyrok SN z 13 maja 2021 r., V CSKP 73/21, OSNC 2022, nr 2, poz. 19, i przywołane tam orzecznictwo). Wyrok uwzględniający czy oddalający powództwo o zapłatę oparty na twierdzeniu o nieważności umowy wiąże więc tylko co do rozstrzygnięcia w przedmiocie obowiązku zapłaty określonej kwoty z danego tytułu. W konsekwencji, nawet jeżeli powodowie wytoczyliby powództwo o zapłatę, oparte na twierdzeniach związanych z nieważnością spornej umowy, względnie z abuzywnym charakterem części jej postanowień, to wydane w sprawie rozstrzygnięcie nie miałoby wpływu na ocenę ewentualnych późniejszych żądań związanych z dalszym tokiem wykonywania umowy kredytu (wyrok SN z 26 maja 2022 r., II CSKP 19/22).

Tymczasem to celem powództwa z art. 189 k.p.c. jest definitywne usunięcie stanu niepewności w umowach między stronami. Dopiero ostateczne rozstrzygnięcie powództwa o ustalenie nieważności umowy zniesie stan niepewności co do wysokości rat i sposobu rozliczenia umowy. Trzeba również mieć na uwadze, że zasadniczym celem, dla którego w sprawach frankowych strony decydują się na wystąpienie o ochronę swych materialnoprawnych roszczeń do sądu, jest podważenie ważności umowy kredytu, a tym samym podstaw prawnych zarówno dla zapłaconych już rat kredytowych, jak i rat, których termin wymagalności jeszcze nie nastąpił. Wyrok odnoszący się zatem jedynie do roszczenia dotyczącego zapłaty nie kończy w definitywny sposób powstałego między stronami sporu.

Powództwo o ustalenie realizuje przede wszystkim funkcję prewencyjną. Służy autorytatywnemu przesądzeniu istnienia albo nieistnienia prawa lub stosunku prawnego w celu wyeliminowania istniejących lub przyszłych sporów i stworzenia stabilnej podstawy do dalszych relacji między stronami sporu (zob. wyrok SN z 25 lutego 2022 r., II CSKP 87/22).

Mając na uwadze powyższe, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku, pozostawiając przy tym rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego Sądowi odwoławczemu na zasadzie wynikającej z art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

Dariusz Pawłyszcz

Mariusz Załucki

Kamil Zaradkiewicz

[SOP]

[ms]